

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בבא בתרא קכ"א-קכ"ז

בס"ד, ג' טבת תש"ע

גליון מס' 552

השבוע בגליון

- ◆ ההבדל בין תפילה לבקשה
- ◆ סגולה נגד מחשבות רעות
- ◆ מיהו בכור? הנוצר ראשון או הנוול ראשון?
- ◆ גביית תשלום על קרנית עין שנגזלה מנפטר
- ◆ ירושת זכויות לאחר המוות

◆ סגולות באמצע שמונה עשרה

- ◆ למי שייכים המקומות החדשים ב"מזרח" שהורחב?
- ◆ גורל - תקפו ההלכתי, וטעות בחלוקת ירושה שהתגלתה אחר 40 שנה
- ◆ פעולתו של גורל ללא אורים ותומים
- ◆ ערעור על תוצאות הגורל

דבר העורך

מידותיו התרומיות של גדול בתורה

היה זה בשנת תש"ז. שלטון הבריטים בארץ ישראל עמד על כרעי תרנגולת, ובסוף דרכם הכבידו הללו את עולם על תושבי ארץ ישראל. עוצר לילי היה דבר של מה בכך, שהוטל על תושבי ירושלים חדשים לבקרים, ללא כל עילה מיוחדת. באותן שנים, שכן בירושלים הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, בעל ספר "אבן האזל".

תלמידיו ומקורביו הרבים של הגאון ידעו, כי דבר לא ימנע בעדו להבין קטע קשה בדברי הרמב"ם, או סוגיה סבוכה אליה נקלע. כך באחד הלילות שבהם הוטל עוצר כללי על תושבי העיר, ישב ר' איסר זלמן בביתו ועיין ברמב"ם, ומשנתקל בקושיה חמורה, לבש את מעילו העליון ויצא את ביתו. עוצר, או לא עוצר, רבי איסר זלמן צריך להבין את דברי הרמב"ם.

באישון ליל צעד הגאון ברחובותיה השוממים של ירושלים, לעבר ביתו של אחד מקרובי משפחתו, אברך תלמיד חכם, אשר רבי איסר זלמן נהנה להשתעשע עמו בחכמת התורה. בני ביתו של אותו תלמיד חכם נחרדו מעט לשמע הדפיקות על דלתם בעיצומו של העוצר. תדהמתם אף גברה שבעתיים, כאשר נגלה לעיניהם קרובם הגאון, כשהוא טרוד ועסוק. תוך זמן קצר התברר להם, כי הגאון נתקל ברמב"ם קשה להבנה. הם לא היו זקוקים להסברים נוספים.

שעה ארוכה ישבו רבי איסר זלמן וקרובו, כשהם עוסקים בדברי הרמב"ם, ולאחר עיון עמוק העלה קרובו של הגאון סברה יפה, שהיה בה כדי להפיש את דעתו של רבי איסר זלמן ולהקהות את עצמת הקושיה על דברי הרמב"ם. שמח וטוב לב נפרד הגאון מכני הבית ויצא אל ביתו.

שנים ארוכות שחו קרוביו של הגאון בסיפור זה, שהעיד על השתקקותו העצומה של רבי איסר זלמן ללימוד התורה, ועל אהבתו אליה שאינה יודעת גבולות ומיצרים.

דף קכב/א לא נתחלקה אלא בכסף

למי שייכים המקומות החדשים ב"מזרח" שהורחב?

באחת מעיירות הונגריה נערכו שיפוצים נרחבים בבניין בית הכנסת. הגבאים אשר זה תקופה ארוכה ביקשו לשכן מכובדים נוספים ב"מזרח" הצר מהכיל, ניצלו את ההזדמנות והרחיבוהו, כך שמכל צד של ארון הקודש נוספו שלושה מקומות ישיבה על ששת המקומות שהיו שם לפני ההרחבה. אם חשבו הגבאים כי מעתה השלום והשלווה ישררו בעירם, התברר להם כי טעות בידיהם, וכי הרחבת ה"מזרח" גררה עמה ויכוחים מרים.

הכל הסכימו כי ששת המכובדים אשר ישבו בסמוך לארון הקודש לפני ההרחבה, שלושה מהם מצד ימין ושלושה מצד שמאל, ישארו על מקומותיהם. אלא שהיו שטענו, כי המכובדים אשר ישבו מאז ומקדם בשלושת המקומות הקיצוניים מכל צד של ארון הקודש, צריכים להשאר במקומות הקיצוניים, ולאפשר ליושבי ה"מזרח" החדשים, להתיישב בשלושת המקומות האמצעיים, המכובדים יותר. לעומת זאת, היו שטענו לזכות הוותיקים, כי אין הם צריכים לזוז ממקומם ויהי מה. אין זה מעניינם העובדה שהנהלת בית הכנסת הוסיפה, שיפצה והרחיבה את בית הכנסת, הם על מקומם הוותיק, אשר עליו כבר ישבו אבותיהם ואבות אבותיהם, ימשיכו להתפלל ברגש ובכוונה, ואילו המכובדים ה"חדשים" יתפסו את המקומות הצדדיים אשר הנהלת בית הכנסת הוסיפה. רב הקהילה שנקלע לסבך הטענות, החליט לפנות אל גדול הדור, ה"חתם סופר" זצ"ל, אשר נענה להשיב "בעניין הלז שנסתבכו בו הציבור" (ש"ת "חתם סופר" א"ח סימן כ"ט).

צודקים, אבל צריכים לשלם: איש מן המתווכחים לא צפה את תשובת ה"חתם סופר". צודקים כל המכובדים הוותיקים, פסק, מקומותיהם קנויים להם מאז ומקדם ואין להזיזם מהם. אלא שעל ששת המכובדים הוותיקים שישבו עד כה במקומות הצדדיים, לשלם ממון לקופת בית הכנסת על השבחת ערך מקומם, שהרי בעקבות הרחבת ה"מזרח" עלה מאד ערך מקומותיהם. שכן, בעבר מקומות אלו היו שוליים ועתה - מרכזיים ומכובדים. ה"חתם סופר" סומך את דבריו על פסקו של ה"מגן אברהם" (א"ח סימן ק"נ ס"ק ה'; עיי"ש) ועל הרשב"ם בסוגייתנו, כלהלן.

בסוגייתנו אומר רבי אליעזר, כי שבת אשר נחלה יקרה נפלה בחלקו בעת חלוקת ארץ ישראל לשבטים, שילם תמורתה ממון לאלו אשר נחלה פחותה מזו עלתה בגורלם. ומהי נחלה יקרה? כותב הרשב"ם (ד"ה "לקרובה ולרחוקה"): "מי שעולה לו גורלו בקרוב לירושלים, מעלה מעות למי שעלה גורלו ברחוק מירושלים שהרחוק גרוע הוא מפני שני דברים. אחד - מפני שרחוק מבית המקדש...".

עילוי נשמה

הרב **גבריאל סמוטני** זצ"ל
ב"ר חיים יצחק ז"ל
נלב"ע ה' בטבת תשמ"ג
תנצב"ה
הונצה ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמה

הר"ר **חיים שמואל פרקש** ז"ל
ב"ר רפאל ז"ל
נלב"ע ו' בטבת תשל"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידיו האחים
ר' רפאל ויהודה פרקש ומשפחותיהם שיחיו

עילוי נשמה

מרת **מרים יפה** ע"ה
ב"ר דוד יסנר הי"ד
נלב"ע ה' בטבת תשנ"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י בניה **דוד ושלמה יפה** שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **יוכבד פינקלשטיין** ע"ה ב"ר ישראל משה ז"ל
נלב"ע ד' בטבת תשמ"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י ידידיו הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו-גבעתיים

לכאורה, הרי בחירתה של ירושלים כמקום להקמת בית המקדש היתה ידיעה עלומה בתקופת כניסת בני ישראל לארץ, ורק בימי דוד המלך נתגלה הדבר (עיי' זבחים נד/ב ובתוס' עבודה זרה מה/א ד"ה "כל מקום"). ואם כן, מדוע השבטים שזכו בנחלה בסמוך לירושלים שילמו על כך לשבטים האחרים? על כרחנו, אומר ה"חתם סופר", בזמן חלוקת הארץ לא שילמו השבטים הקרובים לירושלים ממון לאחיהם, אך לאחר שנים רבות, כאשר ערך נחלתם עלה עקב קרבתה לירושלים הם שילמו ממון לאחיהם. כך גם יושבי ה"מזרח" הוותיקים צריכים לשלשל ממון לקופת בית הכנסת על השבחת מקומותיהם, למרות ישיבתם במקומות אלו גם לפני השיפוץ.

דף קכב/א ולא נתחלקה אלא בגורל... ולא נתחלקה אלא באורים ותומים

גורל - תקפו ההלכתי, וטעות בחלוקת ירושה שהתגלתה אחר 40 שנה

סוגייתנו מספרת שחלוקת הארץ נעשתה במשותף, על ידי אורים ותומים ועל ידי גורל. אלעזר הכהן עמד לבוש באורים ותומים, ויהושע וכל ישראל עמדו לפניו, ושתי קלפיות בתוך - באחת מהן שמות השבטים, וברעותה תחומי הנחלות העומדות לחלוקה לשבטים. תחילה היה אלעזר הכהן מכוון ברוח הקודש, היינו: היה שואל באורים ותומים ונענה, כי שבט פלוני ינחל נחלה פלונית ולאחר מכן היה יהושע מעלה שני פתקים בגורל, שכמובן, תאם לדברי הנבואה של אלעזר הכהן. לאחר מכן שוב לא נזקקו השבטים למעשה קניין בנחלתם, מאחר שהגורל שהוטל במעמד זה, הקנה להם את נחלתם.

פעולתו של גורל ללא אורים ותומים: היש בכוחו של גורל לבדו, שלא בנוכחות האורים והתומים, להקנות חפצים?

רבותינו הראשונים נחלקו כיצד הכריעה סוגייתנו בשאלה זו. לדעת הרא"ש והטור (ח"מ סימן קע"ג, כפי שביארום הב"ח והגר"א שם) דווקא צירוף הגורל והאורים ותומים, מקנה חפצים ומעביר את הבעלות מאדם לרעהו. אולם אין בכוחו של גורל רגיל להקנות חפץ, ולאחר הטלת הגורל עדיין זקוקים הזוכים בגורל לקנות את החפצים שעלו בגורלם. ברם, לדעת הרמב"ם (הל' שכנים פ"ב הל' י"א) ושאר הראשונים, גם גורל רגיל קונה מאליו את החפצים לזוכים בגורל, שכן, את מקום האורים והתומים, אשר יצרו גמירות דעת אצל המשתתפים בגורל, תופסת ההנאה המשותפת לכל המשתתפים בגורל, שהסכימו בלב אחד לחלוק את הנכס לפי גורל.

ערעור על תוצאות הגורל: מעתה, לדעת הרמב"ם אין אדם בעולם רשאי לערער על תוצאות הגורל, שהרי בעת הטלתו זכה המשתתף בו וקנה את החפץ שעלה בגורל. אולם, לדעת הרא"ש והטור, השותפים לגורל רשאים לערער עליו ולבטלו, כל עוד המשתתפים בגורל לא עשו קניין בחפצים שעלו בגורלם. אין איפוא, הגורל, כי אם הסכמה של המשתתפים בו, שפלוני יעשה קניין בנכס שעלה בגורלו, ואם בטרם הזכיה בנכס הם הביעו התנגדות לכך שיזכה בו, אין הוא רשאי ליזכות בו.

חלוקת חפצי הירושה העתיקים: במקרה מעניין, אשר הכה הדים בזמנו, באה מחלוקת הראשונים לידי ביטוי מעשי. היה זה כאשר אספן חפצים עתיקים שהיו ברשותם של גדולי ישראל, שבק חיים לכל חי. כשבאו ששת בניו לחלוק את הירושה, הוערכו כל נכסי הנפטר כלהלן: פריט עתיק אחד, גביע כסף, מעזבון של אחד מגדולי ישראל הקדמונים, הוערך בשווי של שישית מכלל הירושה, **שוויים המשותף** של שני פריטים יקרים אחרים, אשר אחד מהם היה דומה מאד לפריט העתיק הקודם, אלא שהוא היה מעזבון של אחד מגדולי ישראל המאוחרים יחסית - גם הוא הוערך כשישית מהירושה הכוללת, ואילו שאר חפציו ומטלטליו חולקו לארבעה חלקים שווים, אשר ערכו של כל אחד מהם נאמד גם הוא בשישית מן הירושה.

הטעות הגדולה: לאחר הערכת הנכסים, הטילו ששת האחים גורל, ולפיו נקבעה זכיותו של כל אחד מן הירורשים. ראובן זכה בגביע הכסף העתיק. שמעון אחיו זכה בשני גביעי הכסף, וארבעת האחים הנוספים זכו ביתר חלקי הירושה. לאחר שנים רבות התגלתה הטעות הגדולה. התברר, כי שני החפצים הדומים מאד זה לזה, שההבדל בערכם נבע מגילם השונה, התחלפו, וכי טעות זו גרמה לכך, שראובן אשר עלה בגורלו הגביע העתיק יותר, קיבל לידיו את הפריט החדש יחסית, בעוד שאחיו שמעון, הזוכה השני, קיבל את הפריט העתיק והיקר, יחד עם הפריט הנוסף שצורף אליו בטרם עריכת הגורל...

בני המשפחה פנו לגדולי תורה ושאלתם בפיהם: אם רשאי ראובן לכפות על שמעון להחליף עמו את החפצים, בהתאם לגורל שהוטל ביניהם, או שמא מותר לשמעון לתבוע עריכת גורל חדש או חלוקה אחרת. אחיינו של בעל "שואל ומשיב", מהר"י הלוי, בן גיסו רבי מרדכי זאב, דן בדבר בספרו (שו"ת מהר"י הלוי איטינגא ח"ב סימן פ"ד), ולמעשה תלוי נושא זה במחלוקת שהוזכרה לעיל (מובא ב"שולחן ערוך" חו"מ סימן קע"ג סעיף ב') אם גורל קונה מאליו, או שיש צורך במעשה קניין נוסף. כאמור, לדעת רוב הפוסקים הגורל קונה מאליו, ולפיכך, כאשר עלה הפריט העתיק בגורל ראובן הוא זכה בו מיד. נמצא, איפוא, שההחלפה מוטעית מיסודה, ועל שמעון להחזירו מיד לראובן ולקבל לידיו את הפריט החדש ממנו. אולם, לדעת הרא"ש והטור, שהגורל אינו קונה כלל אלא מסייע בחלוקה, אזי כל עוד שלא נעשה קניין בנכסים שעמדו לגורל, זכאים הירורשים שעדיין לא זכו, ראובן ושמעון במקרה זה, לערער על החלוקה ולדרוש ביצוע שינויים וכדומה. נמצא, שאף על פי שארבעת הירורשים האחרים כבר זכו בחלקיהם, מכיון שכל אחד מהם עשה מעשה קניין בנכס שעלה בגורלו, עדיין רשאים שני הירורשים הראשונים, שחלוקתם עדיין איננה תקפה, לדרוש חלוקה אחרת. להלכה פוסק מהר"א הלוי כדעת רוב הפוסקים [ואף מבאר שאין הירורש השני יכול לומר "קים ליי" כהרא"ש והטור, מכיון שהוא כתופס בטעות שאין זה כמוחזק אלא הולכים אחר הרוב עיי"ש].

לאחר תקופה ארוכה נודע להם חלקו השני של המעשה, שהדהימם בכפלים. **התברר**, כי באותו יום אחר הצהריים, פגש בעל בית הדפוס את רבי איסר זלמן ובישר לו, כי בימים הקרובים הוא עומד להדפיס את ספרו "אבן האזל". היתה זו בשורה משמחת עבור הגאון שציפה כי כתביו יועלו עלי ספר. **אותו** לילה עיין הגאון בכתב היד של חידושי תורתו, והגיהם בפעם האחרונה לפני מסירתם למדפיס. לפתע חש הגאון כי דבר מה אינו מתיישב לו כראוי. הוא שב ולעלל בין הדפים, ולאחר שעה קלה החליט במחשבתו, כי כתב די זה אינו ראוי לצאת לאור עולם במצבו הנוכחי. **לא**, רבי איסר זלמן לא גילה טעות חמורה כל שהיא בחידושים ובביאורים שכתב. הוא גילה דבר אחר לחלוטין. בסקרו את הדפים הוא הבחין, כי בין דבריו מוזכר שמם של שני גיסים, תלמידי חכמים שהיו ממקורביו, שהעלו בפניו סברות יפות, ואילו גיסם השלישי, תלמיד חכם גם הוא, אינו מוזכר כלל. **היה** לא תהיה, החליט הגאון, שחשש כי אי הזכרת שמו של תלמיד חכם זה, בעוד שמם של גיסיו מתנוסס בספרו, תהווה פגיעה מסויימת בכבודו. עוד באותו לילה, בעיצומו של העוצר, יצא הגאון אל ביתו של הגיס השלישי, הקשה בפניו קושיה חמורה על דברי הרמב"ם, דן עמו בעניין, ומשהעלה הלה סברה יפה, נחה דעתו של הגאון, אשר אץ רץ לביתו והוסיף מאמר הלכתי נוסף לכתב היד, אשר בו מוזכר הגיס השלישי!!! **לאורם** נלך. לאורם של גדולי התורה שמהנהגתם אנו למדים, כי התורה נוסכת בלומדיה עדינות נפש, שאין ניתן לרוכשה בשום דרך אחרת. **מן** הראוי לסיים בדברי בעל "ארחות צדיקים" הכותב בהקדמה לספרו: "לכן יש להודיע לכל... וכשאין בידך מידות טובות - אין בידך תורה ומצוות, כי כל התורה תלויה בתיקון המידות...". **יהי** רצון, שנזכה ללמוד בתורת ה' מתוך נחת והרחבה, ותהא התורה לנו סווי חיים המרווה את שותיו ומנחילם עולמות נצח.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף קכג/א גדולה לגדול וקטנה לקטן **תשובה כהלכה** מסופר במדרש (בראשית רבה, וילנא, פרשה ע'), שכאשר יעקב טען כלפי לאה מדוע הטעתה אותו לחשוב שהיא רחל, ענתה לו, כי למדה זאת ממנו, שהרי גם הוא אמר ליצחק אביו שהוא הבכור. **מה** תשובה היא זו להצדקת מעשה הטעה זה? מבארים המפרשים, כי לאחר שיעקב אבינו לקח את ברכות אחיו והחשיב את עצמו לבכור, אם כן הוא הגדול שבביתו. מעתה, שוב ראוי לאה ליעקב, שהרי אמרו האנשים, "הגדולה לגדול והקטנה לקטן"... ("פניני קדם" ח"א עמ' ק"ב).

דף קכז/א דברים שאמרתי לכם טעות הן בידי **מודה על האמת** סיפר הגר"ח קנייבסקי שליט"א: בלומדי בישיבת לומז'א בפתח תקוה, בה שימש הגר"מ שך זצ"ל כר"מ באותה עת, אירע לעיתים שהגר"מ שך, היה עומד שוב על הדברים שאמר בשיעור וחוזר בו. **הגר"מ** שך זצ"ל, שנתברך במידת 'מודה על האמת', היה עובר בחפזה בין בחורי הישיבה ומעיר את תשומת ליבם: הדברים שנאמרו מוטעים היו ויש לתקנם... **ובאותו עניין**, סיפר רבי ישעיה זאב וינוגרד זצ"ל,

דף ככג/א חרבי זו תפלה קשתי זו בקשה
סגולות באמצע שמונה עשרה

"ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי", אמר יעקב אבינו לבנו יוסף (בראשית מח/כב). גמרתנו מפרשת, כי "חרבי" - זו תפילה, ו"קשתי" - זו בקשה, וכך גם תרגם אונקלוס "בצלתי ובעויתי". אלא שפירוש זה צריך ביאור, כיצד החרב מרמזת על תפילה ומדוע יש לייחס לקשת את הבקשה? רבי מאיר שמחה מדוינסק זצ"ל, בספרו "משך חכמה" (בראשית שם) מבאר את הדברים באופן נפלא: לשיחה עם הקב"ה יש סדר קבוע, כפי שנקבע בתפילת "שמונה עשרה", והוא - דברי שבח בתחילה, בקשה באמצע התפילה, והודאה בסיימה (ראה רמב"ם הל' תפילה פ"א הל' ד'), זוהי "תפילה". מלבד סדר קבוע זה, רשאי אדם להוסיף ולשאול ולבקש מהקב"ה כרצונו, וזוהי "בקשה".

ההבדל בין תפילה לבקשה: אולם הבדל גדול יש בין תפילה לבקשה. בתפילה, אשר היא עבודה קבועה, כוונת המתפלל אמנם חשובה, ויש לכוון בכל התפילה, אבל אינה מעכבת כל כך, ולהלכה נפסק, כי המכוון את ליבו בברכת אבות בלבד, יצא ידי חובה (ברכות לד/ב, ועיי' "שולחן ערוך" או"ח סימן ק"א סעיף א' וב"משנה ברורה" וב"ביאור הלכה" שם). אמור, איפוא, לתפילה משקל סגולי משל עצמה. לעומת זאת הבקשה העצמית זקוקה לכוונה גמורה, ובלעדיה אין בה תועלת. שכן, אין לה משקל סגולי, וכל עצמה אין בה, אלא כפי הכוונה שמכוון בה המתפלל. משום כך אמר רבי זירא (ברכות כט/ב), שרצונו להוסיף בתפילה, אלא שהוא חושש שלא יכוון דיו (ראה זו נוספה ב"משך חכמה" הנדפס מחדש מהדורת דומב).

חילוק דומה קיים בין החרב לקשת. לחרב להב וחוד משלה. יש לה משקל סגולי משל עצמה. כך אמרו שברזל ממיית בכלשהו. החץ לעומתה, אינו כלום מצד עצמו, חתיכת עץ או מתכת בעלמא הוא, אלא שכפי כח היורה אותו, כך יפגע למרחוק. "חרבי" זו תפילה, אשר לה הכח העצמי לפעול. "קשתי" זו בקשה, שהרי בבקשה, כמו בקשת יש צורך בכח המושך, המתפלל, כדי שהבקשה תעשה פרי...

סגולה נגד מחשבות זרות: הצורך בכוונה בתפילה, הביא את הפוסקים לציין סגולות לתפילה בכוונה ובעקבות כך נתעוררו גם שאלות הלכתיות הכרוכות בהן. ה"משנה ברורה" (סימן צ"ח ס"ק ב') הביא את אחת הסגולות, בהוסיפו בשם ה"מגן אברהם", שאין לעשות סגולה זו בתוך תפילת שמונה עשרה, שמא אינה בדוקה. מכלל דבריו משתמע כי סגולה בדוקה מותר לעשותה גם באמצע התפילה ואין בכך משום הפסק.

בהמשך דבריו מצטט ה"משנה ברורה" את הספר "קיצור של"ה", בו מופיעה הסגולה הבאה: "סגולה להעביר מחשבת חוץ, שקודם התפילה יעביר שלש פעמים יד ימינו על מצחו ויאמר בכל פעם - לב טהור ברא לי אלוקים ורוח נכון חדש בקרבי. וכן, אם באה לו מחשבת חוץ בתוך התפילה ישתוק מעט, ויעביר ימינו על מצחו ויהרהר פסוק הנ"ל" (ראה עוד בספר "אשי ישראל" פ' י"א סעיף ג' ובהערה י"א שם). בשם הגר"א מפורסם, כי תפילה תוך עיון בסידור מועילה לכוונה, ורמז נתן על כך (אסתר ט/כה): "ובבלאה לפני המלך, אמר עם הספר, ישוב מחשבתו הרעה" ("אבן שלמה" ט-ב) [ראה סגולה נוספת בספר "מאורות הדף היומי" כרך ה' עמוד לד].

דף ככו/ב והיה הבן הבכור לשניאה

מיהו בכור? הנוצר ראשון או הנוול ראשון?

המאורע הבא אירע לפני כמאתיים ושישים שנה. אדם נשא אשה, אך גירש אותה כעבור זמן קצר, כשהיא מעוברת ממנו. מיד הזדרז האיש ונשא אשה אחרת, אשר ילדה לו בן כעבור שבעה חודשים ולאחר מכן נולד לו בן נוסף מאשתו הראשונה. פוסקים ורבנים שדנו במקרה זה, התקשו להחליט אם בנו מגרושתו, שיצירתו קדמה לאחיו, הוא הבכור, או שמא יש לבכר את בנו שנולד ראשון.

הדברים הגיעו אל הגר"א מוילנא זצ"ל אשר הגיב, כי התורה בעצמה עוסקת בסוגיה זו: בפרשת כי תצא (דברים כא/טו), מתארת התורה: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה, והיה הבן הבכור לשניאה". כאשר התורה מציינת את לידתם, היא מקדימה את בן האהובה ככתוב: "וילדו לו בנים האהובה והשנואה", אך לאחר מכן כתוב "והיה הבן הבכור לשניאה". כלומר, בן האהובה הוא ראשון בלידתו, אך יצירתו של בן השנואה קודם ליצירת אחיו בן האהובה, ובמקרה כגון זה קובעת התורה מיד לאחר מכן: "...לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר, כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שניים", וזאת, "כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה". פירוש נפלא זה של הגר"א, שהופיע בספר "סערת אליהו", ולפיו הבכורה תלויה ביצירה ולא בלידה בפועל, חולל סערה רבת.

פוסקים רבים תממו מאד על כך והעירו שבכורה תלויה בלידה בלבד ולא ביצירה, ואף הביאו ראיות רבות לכך (ראה בשו"ת "שואל משיב" מהדו"ג ח"ג סימן נ"ב, ובשו"ת "אמרי יושר" ח"ב סימן ק"ב וב"חכמת שלמה" "שולחן ערוך" חו"מ סימן רע"ח ובמו"מ שבספר "פרדס יוסף" כי תצא). חלקם אף הוסיפו, שאינם מאמינים כי מפי הגר"א [או הגר"ח מוואלז'ין, שבספרים אחדים מיוחסת שמועה זו אליו] יצאו הדברים, ואף הנצי"ב בספרו "העמק דבר" (דברים כא/טו) כתב, ששקר העידו בשם הגר"א.

[לדעת הנצי"ב, וכיוצא בזה פירש בעל "חשק שלמה", ראה ב"פנינים משולחן הגר"א", יש לדייק בפוסקים ולהגיע למסקנה הפוכה, שהאשה האהובה התעברה לפני האשה השנואה. שכן, הפסוק אומר: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה". לכאורה, המילים "האחת" ו"האחת" מיותרות הן. אלא הפסוק בא ללמדנו, שאדם זה לא נשאן יחדיו, כי אם תחילה את האהובה ולאחר מכן את השנואה. מטבע הדברים, עיבורה של הראשונה קודם, ולמרות זאת אמרה התורה "והיה הבן הבכור לשניאה", יען כי הוא נולד ראשון].

מראשי ישיבת עץ חיים בירושלים, כי בהגיעו מירושלים לבריסק, לשם איסוף כספי צדקה, הוא שם פעמיו לביתו של הגר"ח מבריסק זצ"ל, כדי להשתתף בשיעור שמסר בביתו. באמצע השיעור, נדמה היה לו, כי הדברים הנאמרים בשיעור סותרים את דברי הגמרא במסכת חולין בפרק העור והרוטב, אותם למד באותו בוקר. **בלחשה** קלה יצאו מפיו המילים: "כמדומה, שבפרק העור והרוטב..."

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגר בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו

הרה"ג מנחם טננבוים שליט"א
ביהכ"נ נחלת עזריאל יהודה - ירושלים
לרגל הולדת הבן

הרה"ג יגאל ינאי שליט"א
ביהכ"נ היכל החמים - ערד
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות

הרה"ג שמואל כהן שליט"א
ביהכ"נ ברית שלום - ירושלים
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות

הרה"ג יעקב עוזרי שליט"א
ביהכ"נ עץ חיים - נהריה
לרגל הולדת הבת

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

**הקדם
והנצח**

את נשמת יקירך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם

הל בחודשים:

אדר - ניסן

אייר - סיון

בגמרא המיוחדת
"מהדורת נר תמיד"
בהוצאת מאורות הדף היומי

לפרטים והרשמה:

טל. 03-5775307 (שני)

פקס. 03-7601020

החולקים על הפירוש המיוחס לגר"א אף הביאו ראיה נפלאה לשיטתם מדברי מדרש אגדה (הובא ברש"י על התורה בראשית כה/כו), בו מבואר, שיעקב אבינו היה ראשון ליצירה, ואף על פי כן, עשו היה בעל זכות הבכורה, עד אשר יעקב אבינו רכשה ממנו. הרי לנו, כי הנוולד ראשון הוא הבכור (ראה ב"חכמת שלמה" שם שיישב קושיה זו).

מעניין שטענה זו כתובה זה מכבר בפירוש בעל הטורים על התורה, המעיר, כי העובדה שיעקב אבינו היה ראשון ליצירה לא השפיעה מאומה על מעמד הבכורה, מאחר שהבכורה תלויה בלידה [עיי"ש בפירוש "מושב זקנים" לבעלי התוספות וראה גם "תוספות השלם" תולדות כה- לג, ג וכה-לא יא. ראה עוד בשו"ת "חיי עולם נטע", לגר"י אלעווסקי ממוסקבה, התכתבות ענפה מאחורי מסך הברזל בין המחבר להגר"א קרסילשציקוב, בעל הפירוש הנודע "תבונה" על תלמוד ירושלמי, הוצאת מוצל מאש, בנושא הנ"ל, כאשר הגרי"א ק מצדד, שאכן היצירה קובעת ולא הלידה].

דף קכז/ב בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס

גביית תשלום על קרנית עין שנגזלה מנפטר

מעשה ברופא שביצע ניתוח בגופת נפטר וגזל ממנה את קרנית העין כדי להשתילה בעינו של חולה שהיה זקוק להשתלה. בעקבות מעשה מחפיר זה, בקשו בני הנפטר לתבוע מהרופא את תשלום דמי הקרנית, כפי שיכול אדם לתבוע כל גנב שנטל ממנו חפץ. בשורות הבאות לא נדון ולא נתייחס לניתוחי מתים, נושא בפני עצמו, כי אם לצד הממוני שבדבר בלבד.

לכאורה הרופא אינו יכול להתחמק מתשלום עבור הקרנית שנטל שהרי הקרנית שווה ממון, ואם הוא גנב אותה, עליו לשלם על כך. אלא שכאשר נעיין מעט בפרשה זו, נווכח כי הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר.

בסוגיינתנו מובא משא ומתן בין אמוראים אשר ניסו לתאר מצב, אשר בו אדם יכול לזכות בנכסים, אך אינו יכול להקנותם לאחרים. לבסוף אומרת הגמרא שמצב זה יתכן בגוסס, שלמרות שאינו יכול להקנות חפצים משום שכח דיבורו ניטל ממנו, אך הוא עדיין נחשב לרשות ממונית אשר זוכה בחפצים ולפיקך, הוא בר ירושה. הגסיסה היא השלב האחרון בחייו של האדם, אשר בו הוא יכול לרשת ממון. מכאן ואילך, מרגע הפיכתו לבר מינן, אין הוא יכול לקנות ממון ואף לא לרשת ממון.

ירושת זכויות לאחר המוות: נחזור כעת לקרנית העין הגנובה, ונעיין מעט בדיני גזלה.

אם הנגזל נפטר הגזלן חייב להשיב את הגזילה ליורשי הנגזל (טור ו"שולחן ערוך" חו"מ סימן שס"ז ע"פ ד'). זאת מאחר שהיורש קם תחת אביו, ותשלום לבן הרי הוא כתשלום לאב ("בית יוסף" שם). עתה נצעד שלב אחר שלב בנתיב הקרנית הגזולה ונבדוק מי בעליה. אם הבנים מבקשים לתבוע תשלום משום שלדעתם הם ה"נגזלים", עלינו לקבוע תחילה, כי הם ירשו את גופתו של אביהם. או אז, גזלת עיניו מגדירתם כנגזלים. אולם, מאחר שברור לכל, שאדם אינו יורש את גופת אביו, יורדת אפשרות זו מעל הפרק.

כל שנותר הוא לברר אם הבנים יכולים לרשת מאביהם את זכות גביית הממון מהגזלן, כפי שכל נגזל מוריש לבניו זכות זו. ברם, מאחר שאדם אינו יכול לזכות בממון לאחר מותו, גם נפטר זה לא קיבל מעולם זכות לגבות ממון מגוזל קרנית עינו. נמצא, לכאורה, שלפי דיני הירושה הרגילים, אין אפשרות לגבות ממון מגנב נאלח זה (עיי' עוד בספרו של הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל, שו"ת "אבן ישראל" ח"ז סימן מ"ו שדן בנושא זה).

הגר"ח ששמע קול הברה, פנה אליו ואמר: "מה רציתם לומר?" כ"מדומה", התאזר ר' ישעיה זאב עוז ואמר, "בפרק העור והרוטב כתוב אחרת". **הגר"ח** שמע את הדברים, ומיד קרא בקול: "לא רק כמדומה, אלא ודאי הוא שנאמר שם ההיפך לגמרי... והפסיק את השיעור בו במקום.

סיים ר' ישעיה זאב זצ"ל: אכן על ידי כך נתפרסמתי ברחבי העיר בריסק, והמגבית הצליחה מעל המשוער...

לפני שנפרד ר' ישעיה זאב מבריסק, שב ונכנס אל הגר"ח ושאלו מה עליו, כראש ישיבה, לדעת. **ראש** ישיבה צריך לדעת, ענהו הגר"ח, שאף אם הוא עמל לילה שלם בהכנת שיעור ונדמה לו שהשיעור מעולה, הרי שאם הקטן שבתלמידים שואל שאלה הגונה הסותרת את יסוד השיעור, על ראש הישיבה לומר: השאלה נכונה, דברים שאמרת יטעות הם ביד, אף על פי שראש הישיבה מסוגל ליישבה ברוב חריפותו, מאחר שבליבו הוא ידוע שהתלמיד צודק (פניני הגר"ח עמ' קע"ג).

**שיעור חדש
בבית החולים
מאי - כפר סבא**

הננו להודיע על פתיחת שיעור חדש **בבית הכנסת של ביה"ח - מאיר** השיעור יתקיים מידי יום בשעה 13:45 שיעור פתיחה יאמר אי"ה ע"י הגאון רבי **חיים דוד קובלסקי** שליט"א ראש ביהמ"ד מאורות הדף היומי **ביום שני ד' טבת (21/12/09) בשעה 13:45** בהשתתפות:

- הרב **מנחם רוזנברג** שליט"א רב שירותי בריאות כללית
 - הרב **חיים קאופמן** שליט"א סגן רב שירותי בריאות כללית
 - הרב **מיומן ביטון** שליט"א רב מרכז רפואי מאיר - כפר סבא
 - הרב **מרדכי כהן** שליט"א מגיד השיעור ד"ר **אשר אלחיאני** ה"ץ מנהל מרכז רפואי מאיר - כפר סבא
- תפילת מנחה**
בשעה 13:30

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **יעקב דיאמנט** ז"ל ב"ר יהושע ז"ל נלב"ע ה' טבת תש"ן **תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **יהושע דיאמנט** ומשפ' שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר **חנוך קסטנר** ז"ל ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ח' בטבת תש"ך **תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **אברהם יוסף קסטנר** שיחיו - י-ם

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל שטיינמן** ז"ל ב"ר מאיר יוסף ז"ל נלב"ע ה' בטבת תשס"ח **תנצב"ה**

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

להזמנות: 1700-500-151

להשיג בחנויות הספרים